

виражають їх волю відповідно до закону чи уставу. А ст. 55 зазначеного кодексу встановлює, що ці органи зобов'язують юридичну особу як вчиненням юридичних правочинів, так і будь-якою своєю діяльністю, тобто юридична особа несе як договірну, так і недоговірну відповідальність за дії осіб, що утворюють її орган [1].

Згідно з ч. 1-3 ст. 92 ЦК України, яка має назву "Цивільна дієздатність юридичної особи, юридична особа набуває цивільних прав та обов'язків і здійснює їх через свої органи, які діють відповідно до установчих документів та закону. Але у випадках, встановлених законом, юридична особа може набувати цивільних прав та обов'язків і здійснювати їх також і через своїх учасників. Орган або особа, яка відповідно до установчих документів юридичної особи чи закону виступає від її імені, зобов'язана діяти в інтересах юридичної особи, добросовісно і розумно та не перевищувати своїх повноважень.

Таким чином, юридична особа відповідає за дії своїх органів, якщо ці дії вчиняються від імені юридичної особи, за її рахунок і в її інтересах. У тому випадку, коли дії вчиняються органом з порушенням його компетенції, юридична особа не може бути визнана відповідальною за ці дії.

Діяти в інтересах юридичної особи, значить, діяти для досягнення її цілей і завдань. У випадку, коли дія вчиняється органом, представником або працівником у своїх власних інтересах, а не в інтересах юридичної особи, означені суб'єкти перетворюються на приватні особи, а якщо орган колегіальний - на групу приватних осіб.

Відповідно до ч. 4 ст. 92 ЦК України якщо члени органу юридичної особи та інші особи, які відповідно до закону чи установчих документів виступають від імені юридичної особи, порушують свої обов'язки щодо представництва, вони несуть солідарну відповідальність за збитки, завдані ними юридичній особі.

Закріплення зазначеного правила у ЦК України має велике практичне значення, оскільки дії органів юридичної особи можуть спричинити як майнові втрати, так і завдати шкоди її діловій репутації, що у кінцевому рахунку знов-таки призведе до майнових втрат.

Відповідальність органів юридичної особи сьогодні врегульована у Праві багатьох країн.

Так, наприклад, ретельна регламентація зазначених відносин міститься в Законі ФРН про акціонерні товариства від 6 вересня 1965 р. [2]. Згідно з § 93 "Турботливість і відповідальність членів правління" зазначеного Закону

Канзафарова І.С., д.ю.н., професор

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

ДО ПИТАННЯ ПРО ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ

У цивільному праві діями юридичної особи визнаються: 1) дії її органу; 2) дії її представників; 3) дії її членів або інших учасників (робітників і службовців). Орган юридичної особи відображає і реалізує її дієздатність.

Дієздатність юридичної особи визнається сьогодні законодавством і судовою практикою всіх країн.

Так, наприклад, відповідно до ст. 54 Швейцарського цивільного кодексу юридичні особи є дієздатними з моменту утворення ними органів, які

члени правління акціонерного товариства повинні проявляти турботливість порядного і добросовісного керівника. Вони зобов'язані не розголошувати конфіденційні відомості і секрети товариства, зокрема відомості, що складають виробничу і комерційну таємницю, які стали їм відомі у ході діяльності у правлінні. Члени правління, що порушили свої обов'язки, повинні відшкодувати товариству завдану шкоду як солідарні боржники. У разі виникнення спору про те, чи проявили вони турботливість порядного і добросовісного керівника, вони несуть тягар доказування.

Члени правління, зокрема, зобов'язані відшкодувати шкоду, якщо всупереч зазначеному закону: повертаються вклади акціонерам; виплачуються відсотки або долі у прибутку акціонерам; випускаються, набуваються, беруться у заставу або вилучаються власні акції їх товариства чи іншого товариства; випускаються акції до повної виплати ціни розміщення; розподіляється майно товариства; здійснюються платежі після настання неплатоспроможності товариства чи встановлення перевищення пасивів над активами; сплачуються винагороди членам наглядової ради; надається кредит, при умовному збільшенні капіталу нові акції з переважним правом набуття випускаються з іншою метою, ніж встановлена, або до повного внесення їх еквівалента. Однак члени правління не зобов'язані відшкодувати шкоду товариству, якщо дія вчиняється на підставі рішення загальних зборів, що відповідає закону. Якщо ж дії членів правління отримали схвалення лише наглядової ради, це не звільняє їх від виконання зазначеного обов'язку.

Відмовитись від вимог про відшкодування збитків або укласти по них мирову угоду товариство може лише через три роки після виникнення вимоги і лише за умови, якщо загальні збори схвалюють це, а меншість, долі якої у сукупності досягають десятої частини уставного капіталу, не заявить заперечення, що буде зафіксовано у протоколі. Однак обмеження строку не діє, якщо особа, зобов'язана відшкодувати збитки, є неплатоспроможною і для запобігання провадження по справі про неспроможність укладає зі своїми кредиторами мирову угоду або якщо обов'язок по відшкодуванню збитків врегульовано у плані проведення процедури неспроможності.

Цікавий підхід до вирішення питання щодо відповідальності осіб, які здійснюють функції органів юридичної особи, існує у США, де функції управління корпорацією виконує Рада директорів. Останні розглядаються як довірені особи акціонерів і корпорації, тому на них покладаються "обов'язки довірених осіб": 1) обов'язок лояльності; 2) обов'язок належного ступеня турботливості. Директор порушує перший із них, коли він діє у власних

вересах, а не в інтересах корпорації, і другий - коли він діє: недобросовісно; б) без того ступеня турботливості, котрий звичайний розсудливий громадянин проявив би, обіймаючи аналогічну посаду, в аналогічних умовах; в) не таким чином, який можна було б розумно вважати найкращим для задоволення інтересів корпорації [3].

Але при вирішенні питання щодо відповідальності юридичних осіб необхідно враховувати й те, що неправомірне, незаконне рішення будь-якого колегіального органу може бути прийняте як шляхом погодження по необережності у випадку незнання закону, так і навмисне, коли орган, який приймає незаконне рішення, переслідує якусь вигоду для юридичної особи в цілому або для окремих її учасників.

Крім того, рішення може прийматись не виконавчими органами, а загальними зборами товариства. Так, згідно зі ст. 98 ЦК України загальні збори учасників товариства мають право приймати рішення з усіх питань діяльності товариства, у тому числі і з тих, що передані загальними зборами до компетенції виконавчого органу.

Прийняття рішення органами юридичної особи насамперед обумовлено економічними чинниками. А у сучасному світі не всі юридичні особи приймають самостійні рішення щодо своєї діяльності. Так, наприклад, у транснаціональних корпораціях (ТНК) існують єдині центри прийняття рішень зразу для кількох утворень. Однак, з правової точки зору, ТНК є не єдиним суб'єктом права (комерційною організацією, що має свої відокремлені підрозділи в різних країнах світу), а сукупністю формально самостійних юридичних осіб, створених згідно із законодавством різних країн [4].

Література:

1. Гражданское и торговое право зарубежных государств: Учебник. Отв. ред. Е.А. Васильев, А.С. Комаров. - 4-е изд., перераб. и доп. В 2-х т. - Т. 1. - М.: Международ. отношения, 2004. - С. 145.
2. Закон об акционерных обществах от 6 сентября 1965 г. (с последующими изменениями по 27 декабря 2004 г.) // Торговое уложение Германии. Закон об акционерных обществах. Закон об обществах с ограниченной ответственностью. Закон о производственных и хозяйственных кооперативах = Deutsches Handelsgesetzbuch, Aktiengesetz, GmbH Gesetz, Genossenschaftsgesetz : пер. с нем. / [сост. В. Бергманн; пер. с нем.: Е.А. Дубовицкая]. - М.: Волтере Клувер, 2005. - С. 263-448.
3. Бушев А.Ю., Макарова О.А., Попондопуло В.Ф. Коммерческое право зарубежных стран: Учебное пособие / Под общ. ред. В.Ф. Попондопуло. —

СПб: Питер, 2003. - С. 210-211.

4. Асосков А.В. Правовые формы участия юридических лиц в международном коммерческом обороте. - М.: Статут. 2003. - С. 309, 319.